

Pedagógus 2010 kutatás

Nemzetközi kutatások pedagógus munkaterhelés témában

Írta: Lannert Judit

2010. április

Tartalom

Bevezetés.....	3
1. Új-Zéland	4
2. Skócia, Pedagógus munkaidő vizsgálat, 2006 (Teacher working Time Research, Faculty of Education, University of Glasgow).....	6
3. Anglia és Wales, Tanári munkateher, időnapló felmérés, 2009 (Teachers' Workloads, Diary Survey, BRMB Social Research)	7
4. Ausztria, Pedagógus2000 kutatás (Lehrerin2000, Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Ausztria)	9
Felhasznált irodalom	12

Bevezetés

A pedagógusok egyre inkább a hazai és nemzetközi érdeklődés fókuszába kerülnek, ahogy felértékelődik a versenyképes, tudásalapú társadalmak fenntartható növekedést biztosító szerepe világszerte. Az OECD ebben úttörő szerepet játszott a 'Teachers matter' (A pedagógus számít) című, 25 országban a tanárok szerepéről folytatott kutatással (OECD, 2005), amelynek szerves folytatásaként tekinthető a 2007-ben lefolytatott nemzetközi tanárfelmérés (TALIS, OECD, 2009).

Ezek a kutatások elsősorban azt firtatták, hogyan lehet a pályára vonzani és megtartani a pedagógusokat, miképpen zajlik a pályán levők szakmai fejlődése, milyen attitűdökkel rendelkeznek, milyen módszereket használnak. A tanári szakma komplex hivatás, így annak egyaránt fontos része a szakmára való felkészülés és a folyamatos szakmai fejlődés (CPD), valamint a foglalkoztatás körülményei, mint az alkalmazási feltételek, a bérszála és az ehhez tartozó munkaterhek. Azt, hogy a legjobbak pályára vonzása és megtartása az egyik legfontosabb feltétele a tanári szakma színvonalának biztosítása, már a McKinsey 2007-ben – a legjobban teljesítő országok iskolarendszereit taglaló jelentése állította előtérbe (McKinsey, 2007). Magyarországon is egyre hangsúlyosabb a pedagógusok fontosságának felismerése. Erre utal a számukra biztosított továbbképzések terjedése, vagy a pedagógusi életpályamodell ötletének felbukkanása is. Az Oktatás és Gyermekesély Kerekasztal kiemelt témái közt szerepelt a pedagógusképzés és az általuk kiadott Zöld könyv (Fazekas, Köllő, Varga, 2008) egyik kiemelt ajánlása volt a kezdő pedagógusbérek megemelése, valamint a hátrányos helyzetűekkel foglalkozó pedagógusok számára pótlék biztosítása.

Miközben egyre inkább nyilvánvaló, hogy a pedagógusok szerepe egy tudásalapú társadalom számára kiemelkedő, mégis világszerte egyre nagyobb ellentmondás feszül e szerepek tulajdonított fontosság és a szakma társadalmi presztízse között. Nemcsak Magyarországon érzik úgy a pedagógusok, hogy egyre többet kell dolgozniuk egyre kevesebb társadalmi és anyagi elismerésért, ez az életérzés ma már szinte világjelenség. Ez is ösztökélt több országot arra, hogy tüzetesebben is megvizsgálja a pedagógusok munkaterhelését. Ezeknek a kutatásoknak leginkább az a célja, hogy olyan javaslatokat tudjanak nyújtani a szakmapolitika számára, amivel a pedagógusok munka- és életkörülményei javulnak és ezáltal munkájuk hatékonysága is nő. A pedagógusok munkaterheléséről folytatott vizsgálatokról elsősorban angolszász országok esetében van tudomásunk, de fontos – s a magyar vizsgálat számára is mérvadó volt – a 2000-ben lefolytatott ausztriai felmérés.

A pedagógusok munkaterhelését több módszerrel vizsgálták, egyaránt léteznek kérdőíves felmérések, kvalitatív vizsgálatok és időmérleg felmérések is (papíros alapon vagy on-line módszerrel). A 2010-es magyar pedagógus időmérleg vizsgálat egyaránt támaszkodott az OECD TALIS vizsgálat eredményeire, illetve a magyarországi 2008-as TÁRKI-TUDOK ilyen témájú kérdőíves felmérésére és a nemzetközi – elsősorban az angol és osztrák – pedagógus időmérleg vizsgálatokra (Pedagógus munkaterhelés vizsgálat, TáRKI-Tudok, 2008). A továbbiakban néhány országnak az elmúlt 10 évben lefolytatott pedagógus munkaterhelés vizsgálati eredményeit foglaljuk össze.

1. Új-Zéland

Új-Zélandon többször is sor került a pedagógusok munkaterheinek felmérésére.

2001-ben ebben a témában a Pricewaterhouse 100 iskolában helyszíni megfigyelést végzett. Legfontosabb megállapításaik a személyzet hatékony kihasználása terén a következők voltak:

- Költségoldalon emeli a tanárok terhelését, hogy a tanárok elvégeznek nem tanítási feladatokat is ingyen.
- A feladatok elhatárolása gyakran okoz problémát, sok tanár úgy gondolja, hogy némely nem tanári feladatot is tanárnak kell ellátni, mint pl. a diákok felügyelete.
- Hely és infrastruktúra gyakran nem elegendő: sok iskolában nincs elég hely a nem-tanár személyzetnek.

A megállapításaik közt szerepel az is, hogy nagyon sok rutinszerű adminisztratív munkát tanárok végeznek el. Az IKT használata a felmérő cég szerint tudna hatékonyságot generálni, de ennek vannak korlátai, mint pl., hogy:

- nincs gép se otthon, se az iskolában.
- a digitális írástudás hiánya
- szoftver kompatibilitási problémák, ami akadályozza az iskolák közötti szoftver és szakértelem cserét
- a technikai segítség hiánya
- a központi irányítás, utasítás hiánya

A szakértők javasolták azt is, hogy bizonyos folyamatokat újra kellene tervezni, mint az óratervezés, diákok osztályzása, értékelése, ellenőrzése, jelentések készítése. Jobban kellene kihasználni az IKT adta lehetőségeket és a nem tanári munkát nem pedagógusokra kellene delegálni, hanem tanítást segítő asszisztensekre.

A 2001-es felmérés szerint az új-zélandi tanítók hetente átlagosa 1,6 órát, a tanárok 2 órát töltenek adminisztratív feladatokkal. A középiskolákban az adminisztratív segítség akkor bizonyult leghatékonyabbnak, ha tantárgyak vagy tantárgycsoportok (faculty) mentén szerveződött. Az iskolák egynegyede hatékony menedzsmenttel rendelkezik, ennek jegyei:

- olyan klíma megteremtése (kultúra), ahol kooperatívan és eredményesen lehet dolgozni
- a munkaerőpolitika professzionális, megfelelő tanárok alkalmazása, szakmai fejlődés lehetősége
- olyan környezet teremtése, ahol a tanárok és diákok motiváltak és képesek hatékonyan dolgozni
- változásmenedzsment, be tudják csatornázni az energiákat a változások bevezetésére és a folyamatos javulásra, a minőség elérésére

Új-Zélandon 2003 novemberében a középiskolai tanárok bérezése ügyében felállt bizottság jelentése szerint a munkaterhelés jelentette a legnagyobb gondot, ezért további vizsgálatokat indítványoztak a tanár szerepéről, munkaterheléséről, a jelenlegi jó gyakorlatokról a terhelés menedzselésében és a munkaterhelés szerkezetéről. A kutatást a Tanárszövetség és a minisztérium közösen indítványozta.

A középiskolai tanárok munkaterhelését (Secondary teacher workload study report, 2005, ACER) 2005-ben felmérő vizsgálat kérdőíves kérdezésből és esettanulmányokból állt. 20 iskolában végeztek interjúkat a vezető, a középvezető és a tanárok körében, 6 – a különböző iskolatípusokat lefedő - iskola esetében készült részletes esettanulmány. A kérdőíves vizsgálat 2004-ben zajlott, minden középiskolába küldtek kérdőívet az igazgatónak, valamint legfeljebb 5 tanárnak és 4 menedzsernek. Átlagosan 6 kérdőív jött vissza egy iskolából. 1150 tanári, 936 menedzseri és 235 iskolaigazgatói kérdőívet kaptak vissza.

A kutatás eredményei szerint a vezetők heti 59 órát dolgoztak a kérdezés előtti héten átlagosan, a középvezetők 56 órát, a tanárok pedig 47 órát. Bár ez nem különbözött a korábbi elemzések eredményeitől, de a személyes interjúkon a pedagógusok kevesebb terhelésről számoltak be (43 óra). A menedzsereknél is kevesebb adódott itt, 51 óra. Leginkább a középvezetők voltak elégedetlenek a terhelésükkel és munkájuk menedzselhetőségével, ami arra utal, hogy minél inkább uralja valaki a tevékenységét (ig. és tanár), annál inkább elégedett.

A kutatás kevés szignifikáns kapcsolatot talált a munkaterhelés és a személy jellemzői vagy az iskola között. Leginkább az iskola mérete, földrajzi elhelyezkedése és típusa volt szignifikáns a terheléssel kapcsolatban. A tárgyak között nem találtak különbséget, kivéve a testnevelést. A terhelés szubjektív érzetét viszont nem befolyásolta a heti konkrét munkaóra száma. A középvezetők számára a leginkább nyomasztó faktorok az iskolában töltött idő, a nem a gyerekkel töltött idő, a papírmunka, az elérhető erőforrások nem megfelelő szintje, a tanárokkal és szülőkkel való kapcsolat voltak. Az igazgatók részére még stresszt jelentett az új értékelési eljárások kifejlesztése is. A pedagógusok esetében ezen felül még a segítő személyzet és a teljesítményük elismerése volt fontos. Viszont nem volt tényező az osztály mérete, az új tanterv bevezetése, az új értékelési eljárások bevezetése (tanárok és menedzserek esetében), az elszámoltatási jelentések, az adatok gyűjtése és elemzése. A legfontosabb mindkét réteg számára az a támogatás volt, amit az iskola nyújtott (tanulási lehetőség, autonómia).

Arra a kérdésre, hogy mi segítené őket, hogy jobban tudják szervezni a munkájukat, az igazgatók elsősorban a követelmények egyszerűsítését, több tanárt, a tervezhetőséget és több lehetőséget szeretnének arra, hogy vonzani tudják a jó munkaerőt. A pedagógusok a segítő speciális személyzet létét tartják fontosnak, valamint a kisebb osztályméretet is említették.

Az eredmények azt mutatták, hogy egy tanár átlagosan 22 órát tanít, 5 órát tölt egyéb iskolai feladattal (otthoni csoportmunka, lelkesítő, ügyeleti feladat) és 2 órát értekezlettel, megbeszéléssel. Ez összesen 28 óra a formális iskolai tevékenységekre. A menedzserek esetében ez 16 óra tanítás, 3 óra egyéb aktivitás és 3 óra megbeszélés. A pedagógusok és menedzserek átlagosan 10 órát töltenek el szakmai tevékenységgel az osztálytermen kívül, leginkább értékeléssel és felkészüléssel. Van, aki ezt az iskolában szereti csinálni, van, aki otthon. A kutatók szerint minden pedagógus igen magas hivatástudatról tett tanúságot. Leginkább az iskolán kívüli egybefüggő időt hiányolták a szakmai tevékenységre. A fizikai környezettel elégedettek voltak, habár a kutatók a helyszínen ezt kevésbé találták kielégítőnek. Általában minél kevésbé érzi egy pedagógus fontosnak egy adott tevékenységet, annál inkább terhes számára (az új vizsgarendszer {National Certificate of Educational Achievement, NCEA} bevezetése sok papírmunkával járt, de aki egyetértett annak szellemével, kevésbé érezte terhesnek). Az is igaz, hogy minél megszokottabb egy tevékenység, annál kevésbé jelent problémát, az újat szokni kell.

2. Skócia, Pedagógus munkaidő vizsgálat, 2006 (Teacher working Time Research, Faculty of Education, University of Glasgow)

A kutatást a Skót Tárgyaló Tanárbizottság (SNCT, Scottish Negotiating Committee for Teachers) 2005-ben rendelte meg. Egyik apropóját az adta, hogy 2001-ben született meg a Pedagógusok Országos Egyezménye, amelynek része volt a 35 órás munkahét bevezetése a tanárok részére (A Teaching Profession for the 21st Century). A kutatás célja az volt, hogy megvizsgálják vajon teljesült-e ez, illetve hogy felmérjék a tanárok napi tevékenységét, a speciális tevékenységekre fordított időt. Három fő eleme volt a vizsgálatnak, egy a helyi implementációról szóló elemzés, kétszer egyhetes napló vezetése az iskolaév két különböző időpontjában a tanárok országos reprezentatív mintáján és kontextuális adatok elemzése. A helyi implementáció hatását felmérendő interjúkat készítettek a helyi hatóságok képviselőivel. Az időmérleg naplót 2400 pedagógus véletlen mintáján végezték (1186 értékelhető válasszal). A kvalitatív vizsgálathoz végeztek interjúkat, fókuszcsoportos beszélgetéseket és kérdőíveket is használtak. 30 tanárral készült személyes interjú a napi tevékenységeikről, és egy négyoldalas kérdőívet küldtek 500 tanárnak.

A helyi politika képviselőivel végzett interjúkból az derült ki, hogy a megállapodás pozitív változásokat indukált a tanárok munkakörülményeiben és munkahelyi kultúrájában. Az időnapló kitöltési aránya jónak volt mondható, (41% az első körben, 34% a másodikban). Az adatok alapján az derült ki, hogy a pedagógusok a heti 35 óránál többet dolgoznak, 45 órát egy héten átlagosan. Ez az idő emelkedett a státusszal (vezető, osztályfőnök esetén 50 óra). Ugyanakkor az osztálytermi tanítás idejét sikerült csökkenteni, az osztálytermi tanítóknál ez a tevékenység a heti munkaidejük felét tölti ki. Az órára való készülés, javítás és értékelés teszi ki a további egyharmadot. A kvalitatív vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a heti 35 óra egy szükséges minimum ahhoz, hogy el lehessen végezni a munkát, de sokan jóval többet dolgoznak. A tanárok nagy része számára a terhelés elviselhetetlen, szerintük nem az időmennyiséggel van a gond, hanem azzal, hogy megváltozott a tanári munka természete. Az új rendszer olyan elemeivel viszont elégedettek, mint a belépők számára emelt fizetés, a tanárok beszoktatási és próbaidejéhez bevezetett támogatórendszer, a több osztálytermi segítő és a jobb szerződési mechanizmus.

Sok tanár eredetileg úgy gondolta, hogy a heti 35 óra bevezetésével tényleg csak ennyit kell dolgozni. Ugyanakkor az osztálytermi tanítás idejét sikerült 22,5 órában limitálni, amit 2006 augusztusától hivatalosan is bevezettek. Ez különösen a tanítók esetében volt nagy hatással, akik először érezték azt, hogy szisztematikusabban tudják eltölteni az osztálytermi tanításon kívüli idejüket. Ugyanakkor a legmegterhelőbbnek az „initiative overload”-ot érezték, tehát az új rendszer bevezetésével járó terheket. Összehasonlítva az 1993-as és 2000-es vizsgálatokkal, úgy tűnik, hogy az átlagos munkaidő két-három órával megnövekedett azóta. Ugyanakkor nem igazán neveztek meg olyan tevékenységeket a pedagógusok, amit nem tartának szükségesnek, vagyis elvethetőek volnának. Jól láthatóan fenn akarják tartani a szakma holisztikus felfogását, ami összefügg a tanári szakma hagyományos definíciójával.

Ez viszont nem teszi lehetővé azt a rugalmasságot, ami a színvonal emeléséhez szükséges lenne. Erre utal az akkori oktatási miniszter véleménye is:

„A pedagógus szakma presztízsét meg kell növelni, hogy képesek legyenek a tanárok a gyermekek részére kiváló és egyre javuló oktatást nyújtani. Ezért alapvető, hogy a pedagógusok számára biztosított szakmai feltételek rugalmas és érzékeny rendszert alkossanak. A rendszernek jutalmaznia kell a kiválóságot és bátorítani kell az innovációt és elkötelezettséget. ...Egy olyan rendszerre van szükségünk, ahol a szakmai munka körülményei

rendszeresen ellenőrizhetők és változtathatók, amennyiben a körülmények változnak” (Dr. Galbraith, Scottish Executive, 1999: col 886)

A 2000-es McCrone jelentés is arra hívta fel a figyelmet, hogy a pedagógusok úgy érzik, nincsenek eléggé megbecsülve és egyszerre túlterheltek és alulfizetettek. A jelentés arra hívja fel a figyelmet, hogy a munkaköri feladatok szabályozottságának részletezettsége éppen a szükséges rugalmasságot nem teremti meg:

A pedagógusok fizetése, pótlékai, feladatai, munkaideje és az egyéb munkafeltételek olyan részletesen szabályozottak és előíró jellegűek, hogy nem engedi meg azt a rugalmasságot, amire az oktatási rendszernek a jövőben szüksége van. Véleményünk szerint a XXI. sz. tanári hivatása rugalmasabb és kollegiálisabb kereteket igényel, ha a ránk váró kihívásoknak meg akarunk felelni. Ugyanakkor ennek a hivatásnak erőteljesebb támogatásra, magas szintű képzésre és szakmai fejlesztésre és a kiválóságot elismerő és jutalmazó életpálya és bérezési struktúrára van szüksége.” (Scottish Executive, 2000: 2)

Az is gond, hogy a tanárok nem igen állítanak fel prioritásokat a tevékenységeik közt, így hajlamosak elúszni. A jelentés szerzői szerint szükséges az óraszámcsökkentés, a fizetés emelése, a tanári próbaidő és beiktatást támogató rendszer javítása, több szakmai fejlesztési lehetőségre (CPD, Continuing Professional Development), a szakmai értékelés és fejlesztés rendszerének (PRD, Professional Review and Development) teljes bevezetése, a szervezeti kapcsolatok, tárgyalási mechanizmus javítása, jobb osztálytermi/tantestületi asszisztens rendszer. Ehhez szükséges osztálytermi asszisztensek képzése és még jobb elérhetősége a középfokú iskolák részére, a középiskolákban a tanulói fegyelem javítása, jobb IKT lehetőség az iskolában, a szakmai tárgyalási procedúrákhoz szükséges készségek, valamint az időszervezési készségek és digitális írástudás fejlesztése.

3. Anglia és Wales, Tanári munkateher, időnapló felmérés, 2009 (Teachers' Workloads, Diary Survey, BRMB Social Research)

Európában a legnagyobb tradícióval a pedagógusi időmérleg felvétel terén Anglia és Wales rendelkezik. Az előzménye az időmérleg kutatássorozatnak Angliában és Walesban, hogy 2000-ben a Tanárfelülvizsgáló Testület (STRB, School Teachers' Review Body) a tanárszövetségek és iskolalátogatások adatai alapján növekvő aggodalmat jelzett a növekvő munkateher és annak a morálra való hatását illetően. Az STRB által 1994 és 2000 között végzett felmérések is azt mutatják, hogy az átlagos munkaterhek növekedtek. Ezért a 10. jelentésük után azt javasolták az oktatási minisztérium részére (Department for Education and Employment), hogy vizsgálják meg a tanárok munkaterhelését és az azokra ható faktorokat. Ezt a vizsgálatot a PricewaterhouseCoopers végezte el, és az eredmények alapján 2002-májusában javaslatot tettek a tanári munkaterhelés csökkentésére. Született egy országos egyezmény is a színvonal növeléséről és a munkaterhek kezeléséről (Raising Standards and Tackling Workload) 2003 januárjában. Ennek része 2003. szeptember elsejétől az adminisztratív és lelkipásztori feladatok nem pedagógusokhoz való delegálása, a munka/élet egyensúly klauzula bevezetése, valamint vezetési és adminisztratív idő bevezetése a vezetők részére. 2004. szeptember elsejétől a hiányzó kollégák helyettesítésére határt szabtak (38 óra per év), majd 2005. szeptember elsejétől sor került a tervezésre, felkészülésre és értékelésre garantált szakmai idő bevezetésére.

Időmérleg felmérések 2000 óta folynak, a 2009 márciusában 1572 tanárt felmérő egy héten át folyó vizsgálat már a kilencedik felmérése a tanári munkaterhelésnek. A legfrissebb eredmények azt mutatják, hogy Angliában és Walesben a legtöbb tanár heti több mint 50 órát dolgozik, ez a tendencia 2005 óta növekszik (kivéve a gyógypedagógusoknál (special teacher), ott ez csökkent, 48,3-ról 42,8-ra) (lásd 1. és 2. táblázat). Elsősorban a vezetők azok, akik úgy gondolják, hogy sok olyat kell csinálniuk, ami nem képezi a munkájuk részét, különösen az adminisztratív és lelkipásztori munkákról gondolják ezt. A normál tanárok inkább érzik úgy, hogy azt csinálják, ami a munkájuk, de ők arra panaszkodnak, hogy a tervezésre, felkészülésre és értékelésre kevesebb idejük jut, mint kellene. A középfokú tanárok erre szeretnének több időt, míg a tanítók inkább a tanításra. 40 százalék a tanároknak gondolja azt, hogy van elég ideje a munkára, és 50 százalék gondolja, hogy jól kihasználja az idejét.

Az időmérleg vizsgálatok válaszadási arányai az idő során romló tendenciát mutatnak, míg 2000-ben az iskolák 78%-a és az itt dolgozó pedagógusok 83%-a válaszolt, addig ez az arány 2009-re már csak 37% és 72%.

	1994	1996	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Általános iskola										
igazgató	55,4	55,7	58,9	55,5	55,6	52,9	53,5	54,2	55,2	55,9
ig.helyettes	52,4	54,5	56,2	56,4	55,7	55,7	53,4	51,4	52,8	53,9
osztálytermi pedagógus	48,8	50,8	52,8	51,8	52,5	50,9	50,1	51,5	52,2	51,2
Középiskola										
igazgató	61,1	61,7	60,8	60,9	60,8	62,6	65,1	57,6	59,5	58,6
ig.helyettes	56,9	56,5	58,6	56,5	54,1	58,1	61,0	53,6	58,0	54,9
szakmai közösség vezető	50,7	53,0	52,9	52,7	51,6	51,2	51,5	50,2	52,9	49,5
osztálytermi pedagógus	48,9	50,3	51,3	50,8	49,9	49,3	49,1	48,7	49,9	50,4
Speciális										
osztálytermi pedagógus	47,5	50,0	51,2	47,6	46,3	45,6	43,9	45,0	48,3	42,8

1. táblázat A teljesidejű foglalkoztatott pedagógusok heti átlagos munkaideje (óra), 1994-2009, Anglia és Wales

Forrás: BRMR, 2009

	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Általános iskola								
igazgató	6,0	4,9	5,8	3,8	4,0	4,4	3,8	4,7
ig.helyettes	16,8	15,9	14,8	14,6	15,2	13,8	12,9	13,7
osztálytermi pedagógus	18,8	18,6	18,5	18,1	17,8	16,9	17,7	17,3
Középiskola								
igazgató	3,4	2,5	2,9	2,8	2,9	2,0	2,0	3,9
ig.helyettes	9,6	10,8	9,6	10,2	9,7	10,5	9,7	11,1
szakmai közösség vezető	18,0	18,1	18,3	17,9	18,6	18,4	17,9	17,6
osztálytermi pedagógus	19,4	19,6	19,4	18,9	19,3	19,5	19,8	19,7
Speciális								
osztálytermi pedagógus	18,4	16,1	16,7	15,5	15,9	15,9	17,2	15,6

2. táblázat Átlagos tanítási idő/hét (teljesidejű foglalkoztatottak, 2000-2006 definíció szerint), 2000-2009

Forrás: BRMR, 2009

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az általános iskolai vezetők negyede érzi úgy, hogy gyakran csinálnak olyat, ami nem tartozik szorosan a feladatkörükbe, míg a középiskolai

vezetőknél ez csak 7%. Az általános iskolai vezetők azok, akik leginkább úgy érzik, hogy nincs elég idejük arra, ami a dolguk lenne, 24% a középiskolai vezetők 10%-ával szemben. Az általános iskolai igazgatók 39%-a mondja, hogy elég ideje van a munkájára, ez 57% az általános iskolai tanároknál. A speciális osztálytermi tanítók 70 százaléka gondolja úgy, hogy jól használja fel az idejét, szemben az általános iskolai tanítók 64 %-ával és a középiskolai tanárok 56%-ával. Az általános iskolai tanárok 23%-a, a középiskolai tanárok 32%-a érzi úgy, hogy a munkaterhelése sosem engedi meg, hogy szermélyes érdeklődésének éljen munkaidőn kívül.

Az osztálytermi tanárok átlagosan a munkaidejük harmadát töltik tanítással, több mint 30%-át pedig tervezésre, felkészülésre és értékelésre fordítják. A tanulókkal és szülőkkel való kapcsolattartással az általános iskolai tanárok a munkaidejük 11%-át, az iskolavezetők 16%-át töltik. Az iskolavezetők idejük több mint felét irányítási feladatokkal töltik (54-57%), a helyetteseknél ez az arány 31%, általános iskolában 21%. Az általános adminisztrációs szupportra több időt szentelnek az általános iskolában, mint a középiskolában. Szakmai egyéni tevékenységre a vezetők idejük 8-9%-át fordítják, ez az arány 5-6% a tanároknál. Az általános iskolák esetében a hétvégi idő 5-9%-a, középiskoláknál 8-11%-a megy munkára, és 13-18%-a az óráknak munkaidő előtt vagy után történik (iskolakezdés előtt illetve du. 6 óra után). Ezek a munkák zömében az órára való felkészülést és a tanulói munka értékelését jelentik.

4. Ausztria, Pedagógus2000 kutatás (Lehrerin2000, Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Ausztria)

Az osztrák pedagógus időmérleg vizsgálatra 1999-ben adott megrendelést több minisztérium (kulturális, oktatási és tudományos, pénzügyi, sport). A kutatást a SORA kutatóintézet és a bécsi kórházi klinika végezte. A reprezentatív vizsgálat egyrészt naplózásból, másrészt pedig a tanárok egy mintáján klinikai vizsgálatból is állt. 6861 pedagógus válaszolt a közoktatás mindenféle programjáról (minden 20. pedagógus) április elejétől július közepéig, majd augusztus végétől szeptember végéig két egymást követő héten. 100 pedagógust a bécsi kórházban is megvizsgáltak. 17599 pedagógusnak küldték el a 22 oldalas kérdőívet, a válaszadási arány 39% volt. A kutatásban fókuszcsoportos beszélgetéseket is folytattak. A kérdőíves vizsgálatot egy hetes próbakérdés előzte meg 200 pedagógus körében. Mindenki egy mappában kapta meg a kérdőívet egy motivációs levéllel egyetemben. Volt egy tevékenységlista is.

A pedagógusok terhelésében igen nagy szórást tapasztaltak. Éppen ezért nem lehet beszélni tipikus munkaidőről és terhelésről. A pedagógusok egynegyede részidős. Ők többet dolgoznak, mint a teljesidejűek a kötelező órákat tekintve, a kötelező órákra vetítve a teljes idejük 80-90 órát, míg a részidősök a túlmunkát is belevéve 100 órát.

A tanárok idejük fele-kétharmad részét töltik tanulókkal, kollegákkal, szülőkkel, a többi az autonóm munkára megy az iskolában vagy otthon. A tanítás kb. a munkaidő harmadát teszi ki. Minden tanítási órára mintegy egy óra készülés és feldolgozás jut a tanóra előtt vagy után. A maradék egyharmad adminisztrációra, fogadóórára, rendezvényekre, óratervezésre (Schulplanung) és egyéb kötelező feladatra fordítódik.

A pedagógusok leginkább a fizetéssel, a karrierlehetőségekkel és a szakmájuknak a nyilvánosság előtti megjelentetésével elégedetlenek. Legnagyobb elégedettséget a diákokkal való kapcsolat, a kollegákkal való kapcsolat és a magas fokú autonómia jelent számukra. A

kiegés nem függ össze az óraterheléssel, a kapcsolat nagyon gyenge. Inkább okozza azt a szakma alacsony társadalmi elismertsége és az egyre nagyobb pedagógiai kihívások közötti ellentét, amit csak csekély mértékben ellensúlyoznak a hiányos források. A nagy kihívást elsősorban a szülőkkel és a nehéz gyerekekkel való foglalkozás jelenti. Az elemzéseket mind nemekre, tantárgyakra, fenntartóra, iskolanagyságra, iskolatípusra és korra elvégezték. Ugyanakkor korrelációt kevéssé találtak, viszont nagyok a terhelési különbségek az egyes pedagógusok közt.

Az osztrák Pedagógus2000 vizsgálat tevékenységlistája

- tanítás
- órára készülés
- tanítás utáni feldolgozás (javítás, értékelés)
- további kötelező tanítási tevékenységek
- napi vagy heti alkalmi tevékenység (felügyelet, fogadóóra)
- iskolai és egyéb rendezvények (projekthét, sítábor)
- továbbképzés
- bizonyos tevékenységek (Schulplanung, hatósággal vagy nyilvánossággal való kapcsolat)
- egyéb néha felmerülő tevékenység (tanácsadás, gondozás, vizsga)

A pedagógusok több mint fele 23 órát tanít egy héten, és mintegy 12% tanít 20-22 órát, de 12 és 20 óra között is még igen nagy hányadot találtak (lásd 3. táblázat).

Iskolatípus	-11,9	12-19,99	20-22,99	23	23,01-24	24,01-25	25-
VS/SS	2,3	10,9	11,8	57,8	9	4,7	3,5
HS/PTS	2,8	14,4	10,3	49,5	11,3	5,6	6

3. táblázat Heti tanítási idő az alapképzésben, % és óra

Forrás: Lehrerin2000

Életkor szerint a középkorúak terhelése a legnagyobb (lásd 4. és 5. táblázatok).

	-36	37-42	43-48	49-
VS/SS	47h10	47h59	46h28	47h11
HS/PTS	47h05	47h33	47h14	45h15
AHS	48h08	47h44	47h49	46h40
BMHS	48h35	49h36	48h56	47h58
BS	52h03	52h00	49h48	47h48

4. táblázat Medián munkaidő életkor szerint

Forrás: Lehrerin2000

	-36	37-42	43-48	49-
VS/SS	17h55	18h07	18h00	18h07
HS/PTS	17h10	16h26	15h25	15h28
AHS	14h28	13h45	14h32	14h10
BMHS	15h00	14h25	16h15	16h20
BS	21h40	21h40	21h43	21h36

5. táblázat Medián tanítási idő életkor szerint

Forrás: Lehrerin2000

Ugyanakkor az osztrák vizsgálat is azt igazolja, hogy nincs egyenes összefüggés a munka nehézsége és annak örömet okozó volta közt. Vannak a pedagógusok által igen szeretett, de megerőltető feladatok, mint maga az osztálytermi tanítás, és vannak nem megerőltető, de kevés örömet jelentő tevékenységek, mint az adminisztráció (lásd 6. táblázat).

	Nagyon kielégítő	Közepesen kielégítő	Nagyon nem kielégítő
Megerőltető	Pedagógiai felelősség A tárgyi tudás magasabb szintre emelése A tanítás alatti koncentráció Az órára való felkészülés Új technológiák alkalmazása Otthoni munka az iskola részére	A tanulók szociális és személyes problémáinak kezelése A munkaeszközök, tanítási anyagok beszerzése	A szülők nevelési munkájának kiegészítése Hátrányos helyzetű gyerekek tanítása Tanulók értékelése Dolgozatjavítás
Nem megerőltető	Továbbképzés A kollegákkal való szakmai együttműködés Esetmegbeszélés	Az iskola nem tervezett kezdeményezése A tanulók kritikája	Adminisztratív feladatok Konferencián való részvétel Németül gyengén tudó tanulók tanítása

6. táblázat Összefüggés a tevékenységek között megelégedettség és megerőltetés szerint

Felhasznált irodalom

- ACER 2005: Secondary teacher workload study report, 2005, ACER, Új Zéland
- BRMB 2009: Teachers' Workloads, Diary Survey, BRMB Social Research, 2009, Anglia és Wales
- Fazekas, Köllő, Varga 2008: Fazekas Károly, Köllő János, Varga Júlia: Zöld könyv - A magyar közoktatás megújításáért. Ecostat, Budapest, 2008
- Lehrerin2000: Arbeitszeit, Zufriedenheit, Beanspruchungen und Gesundheit der LehrerInnen in Österreich. Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur, 2000, Ausztria)
- McKinsey 2007: Mi áll a világ legsikeresebb iskolai rendszerei teljesítményének hátterében? (A McKinsey Company jelentésének magyar fordítása, letölthető: <http://oktatas.magyarorszagholnap.hu/images/Mckinsey.pdf>)
- OECD 2005: Teachers Matter. Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers - Final Report.
- OECD 2009: **Creating Effective Teaching and Learning Environments: First results from TALIS**
- Pedagógus munkaterhelés vizsgálat, Tárki-Tudok, 2008.
- SNCT 2006: Teacher working Time Research, Faculty of Education, University of Glasgow